

Rundskriv

Kommunene
Fylkeskommunene
Fylkesmennene
De politiske partiene

Nr.
H-23/03

Vår ref
03/3123 nbb

Dato
16.09.2003

VALG AV FORMANNSKAP/FYLKESUTVALG, KOMMUNERÅD/ FYLKESRÅD, ORDFØRER/FYLKESORDFØRER, VARAORDFØRER, FASTE UTVALG M.M.

INNLEDNING

Kommuner og fylkeskommuner skal i høst foreta valg av en rekke organer. Formannskap, fylkesutvalg, ordfører, fylkesordfører og varaordfører *skal* velges i kommunestyrets/fylkestingets *konstituerende møte* innen utgangen av oktober måned. Valg av kommuneråd/fylkesråd skal også finne sted i det konstituerende møtet ved videreføring av parlamentarisk styringsform. Ved innføring av parlamentarisme kan et slikt vedtak tidligst fattes på det nyvalgte kommunestyrets eller fylkestingets konstituerende møte. Valg av faste utvalg og andre folkevalgte organer bør også skje i det konstituerende møtet. Det er imidlertid ikke noe absolutt krav at så skjer. Departementet vil i dette rundskrivet orientere om de lovregler som gjelder for disse valgene.

Valg av formannskap og fylkesutvalg omtales i punkt 1. Der behandles også reglene om forholdsvalg og flertallsvalg. I punkt 2 omtales reglene for valg av (eventuelt) kommuneråd og fylkesråd. Punkt 3 tar for seg valg av ordfører eller fylkesordfører og varaordfører. I punkt 4 omtales reglene for valg av andre folkevalgte organer. Vi minner om at faste utvalg må velges av kommunestyret/fylkestinget *selv*, jf. kommuneloven § 10 nr. 3. Punkt 5 behandler spørsmålet om hvilke virkninger det får når et vedtak er truffet av et organ som ikke er sammensatt i samsvar med kommunelovens regler om kjønnskvalifisering.

Viktige endringer i forhold til reglene om valgbarhet er at leder av enkeltstående virksomheter i kommunen eller fylkeskommunen nå er valgbar uansett hvordan kommunen eller fylkeskommunen har organisert administrasjonen. Personer som har nådd en alder av 65 år har ikke lenger automatisk rett til å kreve fritak fra valg til kommunale eller fylkeskommunale organ.

I vedlegg er det tatt med eksempler på valgoppgjør ved forholdsvalg.

Med hilsen

Christine Hjortland e.f.
avdelingsdirektør

Nina Britt Berge
rådgiver

INNHALDSFORTEGNELSE

Kapittel	Tittel	Side
1	<i>Valg av formannskap/fylkesutvalg</i>	1
1.1	<i>Aktuelle lovregler</i>	1
1.2	<i>Valgtidspunkt</i>	1
1.3	<i>Hvem er valgbare?</i>	1
1.4	<i>Hvem kan kreve seg fritatt?</i>	1
1.5	<i>Forholdsvalg</i>	1
1.5.1	<i>Innlevering av listeforslag</i>	2
1.5.1.1	<i>Overskrift</i>	2
1.5.1.2	<i>Antall kandidatnavn</i>	2
1.5.1.3	<i>Kjønnsmessig representasjon</i>	2
1.5.1.4	<i>Underskrift på listeforslag</i>	3
1.5.1.5	<i>Møtelederens funksjon - godkjenning av listeforslag</i>	3
1.5.2	<i>Avstemning</i>	4
1.6	<i>Valgoppgjør</i>	4
1.6.1	<i>Opptelling</i>	4
1.6.2	<i>Mandatberegning</i>	4
1.6.3	<i>Kandidatkåring</i>	4
1.6.4	<i>Kjønnskvoltering</i>	5
1.7	<i>Flertallsvalg</i>	5
1.7.1	<i>"Rent" flertallsvalg</i>	5
1.7.2	<i>"Flertallsvalg som forholdsvalg"</i>	6
1.7.3	<i>Kjønnsrepresentasjon - kvotering</i>	6
1.8	<i>Valg av varamedlemmer - opprykk og nyvalg</i>	7
1.9	<i>Retting av feil ved valget</i>	8
2	<i>Valg av kommuneråd/fylkesråd</i>	10
2.1	<i>Aktuelle lovregler</i>	10
2.2	<i>Valgtidspunkt</i>	10
2.3	<i>Hvem er valgbare?</i>	10
2.4	<i>Hvem kan kreve seg fritatt?</i>	10
2.5	<i>Hvem er utelukket?</i>	11
2.6	<i>Flertallsvalg</i>	11
2.7	<i>Skifte av råd</i>	11
2.8	<i>Kjønnsrepresentasjon</i>	12
2.9	<i>Retting av feil ved valget</i>	12
3	<i>Valg av ordfører/fylkesordfører og varaordfører</i>	13
3.1	<i>Aktuelle lovregler</i>	13
3.2	<i>Valgperiode</i>	13

3.3	<i>Hvem er valgbare?</i>	13
3.4	<i>Hvem kan kreve seg fritatt?</i>	13
3.5	<i>Fremgangsmåten ved valget</i>	13
3.6	<i>Retting av feil ved valget</i>	14
4	<i>Valg av faste utvalg m.m.</i>	15
4.1	<i>Aktuelle lovregler</i>	15
4.2	<i>Lovpålagte utvalg</i>	15
4.3	<i>Kommunale/fylkeskommunale nemnder</i>	16
4.3.1	<i>Komitébegrepet</i>	16
4.3.2	<i>Nærmere om valg av kontrollutvalg</i>	17
4.4	<i>Valgtidspunkt</i>	17
4.5	<i>Valgperiode</i>	18
4.6	<i>Hvem er valgbare?</i>	18
4.7	<i>Hvem er utelukket?</i>	19
4.8	<i>Hvem kan kreve seg fritatt?</i>	21
4.9	<i>Fremgangsmåten ved valget</i>	21
4.10	<i>Suppleringsvalg</i>	21
4.11	<i>Retting av feil ved valget</i>	22
5	<i>Virkninger av at et organ som ikke er sammensatt i samsvar med kommunelovens regler om kjønnskvalifisering treffer vedtak</i>	23
Vedlegg	<i>Eksempler på valgoppgjør ved forholdsvalg</i>	24

1 VALG AV FORMANNSKAP/FYLKESUTVALG

1.1 Aktuelle lovregler

Kommuneloven § 8 nr. 1 inneholder regler om formannskapets/fylkesutvalgets medlemstall. Hvem som er utelukket fra valg eller hvem som kan kreve seg fritatt, fremgår av § 14.

§ 8 nr. 2 fastslår at valget holdes som forholdsvalg når minst ett medlem krever det, og ellers som flertallsvalg. Reglene om forholdsvalg finnes i §§ 36-37, reglene om flertallsvalg i § 38.

1.2 Valgtidspunkt

Valg av formannskap/fylkesutvalg skal skje i kommunestyrets/fylkestingets *konstituerende* møte, som skal avholdes innen utgangen av oktober måned, jf. kommuneloven § 17 nr. 1 og 2.

1.3 Hvem er valgbare?

Det er bare de *faste* kommunestyre-/fylkestingsmedlemmene, ikke varamedlemmene, som kan velges til formannskapet/fylkesutvalget.

1.4 Hvem kan kreve seg fritatt?

Følgende personer kan kreve seg fritatt fra valg til formannskapet/fylkesutvalget:

- Personer som har gjort tjeneste som medlem av vedkommende organ de siste fire år. Bestemmelsen må forstås slik at varamedlem som er rykket opp som fast medlem av formannskap/fylkesutvalg i løpet av valgperioden, ikke kan kreve seg fritatt.
- Personer som er medlem av et parti som er registrert etter valgloven kapittel 5, dersom listeforslaget ikke er fremsatt av dette partiet.

Kommuneloven § 36 nr. 3 pålegger det partiet eller den grupperingen som framsetter listeforslaget å innhente samtykke fra kandidater som kan kreve seg fritatt fra valg. Departementet antar at en kandidat kan kreve fritak *etter* valget, dersom vedkommende ikke har gitt et slikt samtykke som foreskrevet i § 36 nr. 3 i.f.

1.5 Forholdsvalg

Valget skal holdes som forholdsvalg når det kreves av minst ett medlem, jf. kommuneloven § 8 nr. 2. Regler om forholdsvalg finnes i kommuneloven §§ 36 (listeforslag) og 37 (valgoppgjør).

1.5.1 Innlevering av listeforslag

Valget skjer på grunnlag av på forhånd innleverte lister med forslag til kandidater, jf. kommuneloven § 36 nr. 1. Møtelederen bør derfor oppfordre forsamlingen til å sette frem forslag til lister. Loven setter ingen frist for innlevering av listeforslag. Dette innebærer at listeforslag kan settes frem helt til det tidspunkt møtelederen sier ifra at en skal gå til avstemning.

Det er kun de *partier* eller *grupperinger* som er representert i det *velgende organ* (kommunestyret/fylkestinget) som har rett til å stille liste. Det enkelte medlem av organet har ikke en slik rett. De enkelte partier/grupperinger kan bare innlevere *ett* listeforslag hver. Dersom det fremsettes to ulike listeforslag som begge inneholder kandidater fra samme parti/gruppering, kan bare ett av dem godkjennes.

Det er det enkelte parti/gruppering som selv må ta stilling til hvilket forslag som skal gjelde. Ved intern uenighet vil det være det alternativet som får størst oppslutning i partiet/gruppen som blir partiets offisielle listeforslag. I utgangspunktet har alle representanter som er valgt inn på listen, rett til å delta i avgjørelsen om hvordan partiets/grupperingens listeforslag skal se ut. Personer som har meldt seg ut av partiet eller som er blitt ekskludert i tiden etter nominasjonen, vil likevel ikke ha rett til å delta i denne prosessen. Medlemmer av organet som ikke lenger representerer et parti eller en gruppering, vil i forhold til disse reglene måtte anses som en ny gruppering (eventuelt flere grupperinger), og kan derfor stille egne listeforslag.

Kandidater fra et parti eller en gruppering kan bare føres opp på listeforslag som innleveres av dette partiet eller denne grupperingen, eventuelt på en fellesliste som innleveres av flere partier eller grupperinger.

1.5.1.1 Overskrift

Kommuneloven inneholder ikke noe krav om overskrift på listeforslaget. Etter departementets oppfatning *bør* imidlertid listen ha en overskrift som viser hvilke(n) gruppering(er) som står bak forslaget.

1.5.1.2 Antall kandidatnavn

Hver liste kan inneholde inntil dobbelt så mange *forskjellige* navn som det skal velges medlemmer til organet. Dette innebærer at det ikke er adgang til å kumulere kandidater.

1.5.1.3 Kjønnsmessig representasjon

Formannskapet/fylkesutvalget skal bestå av minimum fem medlemmer. Det følger da av kommuneloven § 36 nr. 2 at hvert kjønn skal være representert med minst 40% på de

innleverte listeforslagene. Hvis det bare skal velges to eller tre medlemmer er det krav om at begge kjønn er representert. Ved valg av folkevalgte organer som *etter lov* bare skal bestå av medlemmer av kommunestyre eller fylkesting, slik som formannskap og fylkesutvalg, og ved valg av arbeidsutvalg for folkevalgte organer, skal disse regler følges så langt det er mulig.

Kravet til 40% av hvert kjønn på listeforslagene gjelder således *ikke* absolutt ved valg til formannskap og fylkesutvalg. Forslagsstillerne plikter likevel å oppfylle kravet om kjønnsrepresentasjon så langt det er mulig også ved disse valgene.

Et listeforslag *skal* m.a.o. inneholde minst 40% av begge kjønn i de tilfelle det finnes både mannlige og kvinnelige kandidater. Dersom det blir nominert 6 personer, må listeforslaget inneholde 3 menn og 3 kvinner for at hvert kjønn skal være representert med minst 40% blant de foreslåtte kandidatene. Dette vil ikke være mulig dersom partiet/gruppen består av 8 menn og 2 kvinner. I og med at bestemmelsen skal følges så langt det er mulig, vil listeforslaget ut fra foregående eksempel måtte inneholde 4 menn og 2 kvinner.

Det er ikke bestemte krav til plassering av kandidatene på listen. Eventuell *kvotering* finner sted ved valgoppgjøret etter reglene i kommuneloven § 37 nr. 3, jf. pkt. 1.6.4.

Se videre om kjønnsmessig representasjon under pkt. 1.8. om valg av varamedlemmer og utskiftninger av medlemmer i formannskap/fylkesutvalg i løpet av valgperioden.

1.5.1.4 Underskrift på listeforslag

Listeforslaget skal være underskrevet av minst ett medlem av det parti eller den gruppering som står bak listeforslaget. Ved en fellesliste må listeforslaget være underskrevet av minst én representant fra hvert av partiene/grupperingene som står bak listeforslaget. Den eller de som underskriver må være medlem/medlemmer av det velgende organ. Det er kun adgang til å skrive under på ett listeforslag og ingen kan heller være kandidat på mer enn én liste.

1.5.1.5 Møtelederens funksjon - godkjenning av listene

Departementet mener at møtelederen uoppfordret bør informere om de regler som gjelder for valget. Dersom et medlem av forsamlingen ber om at det blir gitt slik informasjon, har møtelederen en ubetinget plikt til å etterkomme anmodningen.

Møtelederen har ansvaret for at listene er i samsvar med loven og skal gjøre forslagsstillerne oppmerksom på eventuelle mangler ved forslagene. Blir disse ikke rettet, må forslaget avvises. Dersom noen reiser protest mot møtelederens avgjørelser, skal forsamlingen avgjøre spørsmålet med alminnelig flertall.

1.5.2 Avstemningen

Det følger av valgformen at avstemningen må skje skriftlig ved valg av mer enn én person.

Det er mulighet for å gjøre følgende endringer på stemmesedlene:

- stryke kandidatnavn
- endre rekkefølgen på kandidatene

Det er ikke adgang til å føre opp kandidater fra andre lister. Det er heller ikke adgang til å føre opp kandidater som ikke står på noe listeforslag; jf. kommuneloven § 37 nr. 2 i.f. Det medfører likevel ikke ugyldighet at noe av dette er gjort. Man ser bare bort ifra disse navnene ved opptellingen.

1.6 Valgoppgjør

Valgoppgjøret foretas av den velgende forsamling. Det vil si av kommunestyret ved valg av formannskapet, og av fylkestinget ved valg av fylkesutvalget, etter reglene i kommuneloven § 37.

1.6.1. Opptelling

Opptellingen foregår ved at man registrerer hvor mange *stemmer* (ikke listestemmer) den enkelte liste har fått.

1.6.2 Mandatberegning

Mandatberegningen foregår slik:

Man tar antallet stemmer den enkelte liste har fått og dividerer dette med delingstallene 1, 2, 3, 4 osv. Representantplassene fordeles deretter til de listene som har størst kvotient. Har flere lister samme kvotient, tilfaller plassen den av listene som har størst stemmetall. Har en eller flere lister også samme stemmetall, avgjøres valget ved loddtrekning.

Man må foreta så mange divisjoner at man er sikker på at man har funnet frem til de største kvotientene. Noen eksempler på valgoppgjør er tatt inn som vedlegg II til rundskrivet.

1.6.3 Kandidatkåring

Reglene om kandidatkåringen er inntatt i kommuneloven § 37 nr. 2 og foregår slik: Når det er avgjort hvor mange medlemsplasser en liste vil få, foretas en ny stemmeopptelling for listens *kandidater*. Opptellingen foregår på følgende måte:

Først telles de navn som står som nr. 1 på stemmesedlene. Den kandidat som får flest stemmer ved denne opptellingen, er valgt. Skal listen ha mer enn en plass, teller en deretter opp de navn som står som nr. 2 på stemmesedlene. Den kandidat som får flest stemmer ved de to opptellingene, når en ser bort fra den allerede valgte, er valgt. På samme måte fortsetter en til alle plasser listen skal ha, er besatt, med de modifikasjoner som følger av bestemmelsene om kjønnsmessig representasjon og kvotering i § 37 nr. 3, se neste underoverskrift. Hvis flere kandidater har fått like mange stemmer, anses den valgt som står først i rekkefølgen på listen.

Så vidt det er mulig, skal hver liste tildeles så mange varamedlemmer som den får medlemmer, med tillegg av to, jf. § 37 nr. 4. Varamedlemsplassene fordeles ved fortsatt opptelling på samme måte som for medlemmene.

1.6.4 Kjønnskvotering

Reglene om kjønnskvotering i § 37 nr. 3 pålegger kvotering hvis ett av kjønnene oppnår mindre enn 40% representasjon fra en liste som får fire eller flere plasser i utvalget, eller ikke blir representert i det hele tatt fra en liste som får to eller tre medlemmer. Hvis det står kandidater fra det underrepresenterte kjønn lenger ned på listen, skal disse med andre ord *rykke opp i det omfang det er nødvendig* for å tilfredsstille kravene til kjønnsmessig balanse.

1.7 Flertallsvalg

Formannskap/fylkesutvalg kan velges ved *flertallsvalg*. Dette forutsetter *enstemmighet* i kommunestyret/fylkestinget. Hvis ett medlem krever det, må valget holdes som forholdsvalg. Kommuneloven § 38 regulerer valgoppgjøret ved flertallsvalg (jf. valgloven § 12-3 om valgoppgjøret ved flertallsvalg som anvendes analogisk). Ved flertallsvalg skal valget skje på følgende måte:

1.7.1 "Rent" flertallsvalg

Dersom det ikke blir levert noe listeforslag eller bare ett listeforslag blir innlevert eller godkjent, holdes valget som "rent" flertallsvalg. Følgende regler gjelder da:

- Valget skal være skriftlig og hemmelig dersom ett medlem av forsamlingen krever det.
- Det skal stemmes felles over medlemmer og varamedlemmer.
- Stemmeseddelen kan inneholde høyst så mange navn som det skal velges medlemmer, og like mange varamedlemmer.
- Kumulering er ikke tillatt

- Opptellingen skjer i to omganger:
 1. Først telles opp stemmer for medlemmer. De som får flest stemmer er valgt.
 2. Dernest telles opp stemmer for varamedlemmer. De som får flest stemmer samlet, når en ser bort fra de som allerede er valgt som medlemmer, er valgt som varamedlemmer.
- Varamedlemmene er ikke personlige varamedlemmer. De blir varamedlemmer for hele formannskapet/fylkesutvalget.

1.7.2 "Flertallsvalg som forholdsvalg"

Ofte gjennomføres valget på den måten at en valgkomite nedsatt av kommunestyret eller fylkestinget legger frem et forslag til personsammensetning i formannskapet eller fylkesutvalget. Forslaget er basert på en avtale mellom gruppene i kommunestyret eller fylkestinget, der en legger til grunn at en gruppe får en representasjon som tilsvarer forholdstallsprinsippet - eventuelt sett i sammenheng med fordelingen av medlemsplasser i de øvrige nemndene. Valgkomiteens innstilling blir så enstemmig vedtatt.

Dette er ikke flertallsvalg i tradisjonell forstand, men kan være en praktisk og tidsbesparende måte å gjennomføre valget på. Departementet har ikke formelle innvendinger mot en slik fremgangsmåte, men vil presisere følgende:

- Fremgangsmåten er avhengig av oppslutning fra en *enstemmig* forsamling. Dersom ett medlem krever forholdsvalg, må valget avholdes etter de regler som er beskrevet foran i punkt 1.5. Flertallet kan *ikke* stemme ned et krav om forholdsvalg.
- Varamedlemmene velges i utgangspunktet som varamedlemmer for hele formannskapet/fylkesutvalget. Ved innkalling av varamedlemmer kan det derfor by på problemer fordi man ved forfall skal innkalle første varamedlem i rekkefølgen totalt sett, ikke den som er første varamedlem i vedkommende gruppe. Den politiske balansen i organet kan dermed bli forrykket. Departementet mener at man kan gardere seg mot dette ved å gå frem på følgende måte: Valgkomiteens innstilling splittes opp, slik at man navngir hver gruppes medlemmer og varamedlemmer, med parti- eller gruppebetegnelse. Varamedlemmene blir dermed ikke varamedlemmer for andre enn vedkommende gruppes faste medlemmer. Reglene om kjønnsmessig balanse i kommuneloven skal likevel følges så langt det er mulig, jf. pkt. 1.7.3. under.

1.7.3 Kjønnsrepresentasjon – kvotering

Ved forholdsvalg stiller kommuneloven krav om kjønnsmessig balanse blant kandidatene på listeforslagene, jf. § 36 nr. 2. Ved flertallsvalg stiller kommuneloven § 38 nr. 2, første og annet punktum krav om at det skal være *kjønnsmessig balanse blant de medlemmene som velges*. Hvis det, som ved valg av formannskap og fylkesutvalg, skal

velges fire eller flere medlemmer, skal hvert kjønn være representert med minst 40% blant dem som velges. Skal det velges to eller tre medlemmer er det krav om at begge kjønn er representert.

Reglene om kjønnskvoltering i § 38 nr. 2, tredje punktum pålegger kvotering hvis ett av kjønnene oppnår mindre enn 40% representasjon i utvalg med fire eller flere medlemmer, eller ikke blir representert i det hele tatt i et utvalg som skal bestå av to eller tre medlemmer. Dersom det viser seg at ett kjønn vil bli representert med færre medlemmer enn det som følger av disse reglene, skal kandidater fra det underrepresenterte kjønn rykke opp i det omfang som er nødvendig for å tilfredsstille kravene til kjønnsmessig balanse. Dette betyr at dersom et fast utvalg/nemnd har 11 medlemmer, skal vært kjønn være representert med minst 5 medlemmer.

Ved valg av folkevalgte organer som *etter lov* bare skal bestå av medlemmer av kommunestyre eller fylkesting, slik som formannskap og fylkesutvalg, og ved valg av arbeidsutvalg for folkevalgte organer, skal disse regler følges så langt det er mulig, jf. § 38 nr. 2, siste punktum. Dette innebærer at kravet om minst 40% kjønnsrepresentasjon ikke gjelder absolutt ved valg til formannskap og fylkesutvalg. At kravet likevel gjelder *så langt det er mulig* medfører at man vil måtte kvotere personer fra det underrepresenterte kjønn, såfremt det er noen å ta av, uavhengig av hvilket parti de representerer. Jf. pkt. 1.8. om utskiftning av medlemmer til formannskap/fylkesutvalg etter kommuneloven § 16 nr. 2.

1.8 Opprykk og nyvalg

Etter kommuneloven § 16 nr. 1 skal varamedlem innkalles når et medlem av formannskap eller fylkesutvalg har forfall. Ved forholdsvalg innkalles varamedlemmene fra den gruppe hvor det er forfall.

Prinsippet om kjønnsmessig representasjon gjelder også ved *utskiftninger* av medlemmer av formannskapet/fylkesutvalget i valgperioden, jf. kommuneloven § 16 nr. 2. Etter denne bestemmelsen skal det nye medlemmet komme fra det kjønn som er underrepresentert, dersom ikke begge kjønn vil være representert med minst 40% av medlemmene etter utskiftningen. Kravet om 40% representasjon gjelder her i forhold til *organet*, ikke i forhold til det enkelte listeforslag.

Følgende eksempel kan illustrere bestemmelsen:

Det er ni medlemmer i formannskapet: tre kvinner og seks menn. En mannlig representant får varig forfall, og et varamedlem må derfor rykke inn i den nummerorden de er valgt. Dersom første varamedlem er en mann, skal han i utgangspunktet ta sete i formannskapet. Formannskapet vil i så fall bestå av en tredjedel kvinner og to tredjedeler menn. Dette vil ikke oppfylle kravene om 40% kjønnsrepresentasjon som følger av § 16 nr. 2 tredje punktum. I et slikt tilfelle må en gå

nedover på listen over varamedlemmer inntil en kommer til en kvinne, som blir den som rykker inn i formannskapet. Etter utskiftningen vil formannskapet bestå av 4 kvinner og 5 menn.

Det følger av bestemmelsen at det underrepresenterte kjønn skal tre inn "så langt det er mulig". Reservasjonen er nødvendig fordi valg av medlemmer til formannskap og fylkesutvalg skjer på grunnlag av lovbestemt gjennomgående representasjon. Det vil derfor kunne oppstå tilfeller hvor det ikke finnes noen representanter av det underrepresenterte kjønn på listen over varamedlemmer, slik at det ikke er mulig å erstatte det uttreddende medlem med et medlem fra det underrepresenterte kjønn.

Reglene om kjønnsrepresentasjon gjelder også for valg av varamedlemmer, jf. § 16 nr. 5.

1.9 Retting av feil ved valget

Valg av formannskap kan påklages til fylkesmannen (som har fått delegert myndighet fra departementet) og valg av fylkesutvalg kan påklages til departementet etter reglene i kommuneloven § 59. Ved en slik lovlighetsklage skal fylkesmannen/departementet oppheve vedtaket hvis det er gjort slike feil at det er *ugyldig*. Det vil si at det er begått feil som kan ha hatt innvirkning på avgjørelsens innhold/resultatet av valget.

Dersom det er på det rene at valget er ugyldig, må kommunestyret/fylkestinget på egen hånd kunne erklære valget ugyldig og avholde nytt valg eller valgoppgjør. Det er da ikke nødvendig å avvente departementets/fylkesmannens avgjørelse. Det er imidlertid et vilkår at valget må anses helt eller delvis *ugyldig*. Forsamlingen kan ikke fritt omgjøre et gyldig valg, for eksempel fordi noen er misfornøyd med resultatet.

I rundskriv H-5/96 skriver departementet blant annet følgende, som direkte gjelder valg foretatt ved forholdsvalgsmetoden, men som må gis tilsvarende anvendelse for valg holdt etter flertallsvalgmetoden:

"Departementet mener at feilaktig valg av et folkevalgt organ bare skal kjennes ugyldig så langt det er nødvendig for å rette den feilen som er begått, i tråd med prinsippet i valgloven § 77. Dette innebærer at valget som helhet ikke er ugyldig, dersom listeforslagene oppfyller lovens krav til representasjon av begge kjønn, men kandidatenes plassering på listene har ført til at sammensetningen ikke oppfyller kravene i kommuneloven § 37 nr. 3 og 4. Valgoppgjøret skal gjennomføres på nytt bare så langt det er nødvendig for å rette opp en ulovlig kjønnsbalanse. Dette skjer ved at en bytter ut overtallige representanter for det kjønn som er overrepresentert med representanter for det annet kjønn. De øvrige representanter må anses for lovlig valgt....."

Dersom ett eller flere listeforslag ikke oppfyller kravet i kommuneloven § 36 nr. 2

første og andre punktum, er valget i helhet ugyldig og det må holdes nytt valg med lovlige lister. Ved valgoppgjøret må en påse at gruppene får en sammensetning som oppfyller lovens krav.”

2 VALG AV KOMMUNERÅD OG FYLKESRÅD

2.1 Aktuelle lovregler

Kommuneloven behandler i kapittel 3 reglene om kommunal og fylkeskommunal parlamentarisme. Det er i tillegg tatt inn bestemmelser om parlamentarisme i flere enkeltparagrafer i loven.

For de kommuner og fylkeskommuner som har innført parlamentarisk styreform skal det foretas valg av henholdsvis *kommuneråd* og *fylkesråd*. Det er dette organet som erstatter formannskapet/fylkesutvalget og som er den øverste administrative ledelse i kommunen/fylkeskommunen.

2.2 Valgtidspunkt

Ved *videreføring* av parlamentarisk styreform velges det et kommuneråd/fylkesråd i det konstituerende møtet etter kommunestyre- og fylkestingsvalget, jf. kommuneloven § 19 nr. 3.

Innføring av parlamentarisk styreform kan tidligst vedtas på det nyvalgte kommunestyrets eller fylkestingets konstituerende møte, jf. kommuneloven § 18 nr. 2. Beslutningen om parlamentarisk styre må være fattet og iverksatt innen *det andre året* i valgperioden tar til. Departementet har lagt til grunn at skjæringstidspunktet for vedtak og iverksetting er 31. desember året etter valget; det vil si at den enkelte kommune/fylkeskommune i denne valgperioden må ha innført styreformen pr. 1. januar 2005.

Ved ønske om *utskiftning* av hele rådet eller lederen av rådet, må det velges et nytt råd. Valg av nytt råd kan senest skje i det neste møtet. Dersom et medlem av rådet fratrer etter vedtak eller eget ønske, skal det velges et nytt medlem etter forslag fra rådet. Jf. kommuneloven § 19 nr. 5 og 6.

2.3 Hvem er valgbare?

Det er ikke særskilte valgbarhetsregler for valg av rådet. Dette innebærer at de vanlige reglene i kommuneloven § 14 gjelder.

2.4 Hvem kan kreve seg fritatt?

Kommuneloven § 14 nr. 1 bokstav c) omtaler hvem som har rett til å kreve fritak, jf. pkt. 1.4.

I § 15 er det regler om uttreden i valgperioden.

2.5 Hvem er utelukket fra valg?

I § 14 nr. 1 bokstav b) er det en opprømsing av hvilke personer som er utelukket fra valg. Disse gjelder også ved valg av råd. I siste setning er det en særregel om valgbarhet i kommuner og fylkeskommuner med parlamentarisk styreform. Etter denne bestemmelsen er "ansatte i sekretariatet til rådet som har fått myndighet delegert fra rådet" ikke valgbare.

Tolkning av begrepet "rådets sekretariat" vil tilligge kommunestyret eller fylkestinget som skal foreta valg til de organene som er nevnt i § 14 nr. 1 første ledd. Ved valg til kommuneråd eller fylkesråd vil retten til å foreslå medlemmer tilligge det eller de partier som ønsker å danne råd. Etter valgloven § 6-6 skal valgmyndighetene i kommunen/fylkeskommunen på tilsvarende måte godkjenne valglistene ved kommunestyre- og fylkestingsvalg og undersøke om kandidatene oppfyller de lovbestemte vilkår. Det er en forutsetning at samme tolkning legges til grunn i alle de nevnte organer.

Hvilke personer i rådets sekretariat som kan utøve delegert myndighet, vil fremgå av interne instruksjer og reglementer. Slik myndighetstildeling bør skje skriftlig for å sikre notoritet ved bruk av valgbarhetsreglene.

Det følger av kommuneloven § 14 nr. 4 at en kandidat som ellers ville vært utelukket fra valg pga. sin stilling, likevel kan velges hvis vedkommende har fratrådt sin stilling når organet trer i funksjon.

2.6 Flertallsvalg

Valg av råd skjer som *flertallsvalg*. Rådet utgår i sin helhet fra den del av kommunestyret/fylkestinget som klarer å mønstre sterkest støtte for sitt alternativ.

Kommuneloven § 19 har bestemmelser om valg av kommuneråd/fylkesråd. Etter § 19 nr. 4 vil forslagsstillerne ha rådighet over rådets størrelse og sammensetning, herunder hvem som skal være rådets leder og nestleder. Det foretas avstemninger etter reglene i nr. 4. Disse reglene er ment å være uttømmende ved valg til kommuneråd og fylkesråd. Adgangen til å stemme blankt er som ellers ved valg, jf. kommuneloven § 40 nr. 2 annet punktum.

2.7 Skifte av råd i valgperioden

Kommuneloven § 19 nr. 3 inneholder en bestemmelse om skifte av råd i valgperioden. Denne regelen må sees i sammenheng med nr. 5, der det slås fast at valg til nytt råd som hovedregel ikke skal foretas i samme møte som mistillitsforslag reises, med mindre saken er forberedt og står på dagsorden til vedkommende møte i kommunestyret eller fylkestinget.

Siste punktum i nr. 3 om rådets tiltredelse vil gjelde både ved skifte av råd og ved valg til råd første gang. Indirekte fastsetter også denne bestemmelsen at et sittende råd som skal fratre etter mistillitsvedtak/forslag eller av eget ønske, plikter å fortsette som "forretningsministerium" inntil det blir valgt et nytt råd.

Valgreglene i § 19 nr. 4, jf. pkt. 2.6, gjelder også ved skifte av råd i perioden.

Regelen i § 19 nr. 5 må sees i sammenheng med bestemmelsen i nr. 3 og kommuneloven § 34 nr. 1 og innebærer at mistillitsforslag mot et råd, som fremsettes i møtet uten at dette står på møtekartet, ikke kan realitetsbehandles med mindre to tredjedeler av de tilstedeværende stemmer for realitetsbehandling. Hovedregelen vil dermed være at votering over et mistillitsforslag skjer i det *neste* møtet i kommunestyret eller fylkestinget.

Etter kommuneloven § 19 nr. 7 fratrer et rådsmedlem sine øvrige kommunale og fylkeskommunale verv i funksjonsperioden. Det er opp til den enkelte kommune eller fylkeskommune om den vil benytte settemedlemmer for de valgte eller foreta valg av nye faste medlemmer til de vervene kommunerådene eller fylkesrådene fratrer. For vervet som kommunestyremedlem eller fylkestingsmedlem skal man følge de vanlige reglene i kommuneloven § 16 om opprykk av varamedlem for den tid en fast representant er medlem av et kommuneråd eller fylkesråd.

2.8 Kjønnsrepresentasjon

Ved flertallsvalg stiller kommuneloven § 38 nr. 2., første og annet punktum krav om at det skal være *kjønnsmessig balanse blant de medlemmene som velges* , jf. pkt. 1.7.3. som tar for seg kjønnsrepresentasjon – kvotering ved flertallsvalg.

2.9 Retting av feil ved valget

Når det gjelder spørsmål om ugyldig valg og klage, viser vi til det som er sagt foran under pkt. 1.9 om valg av formannskap/fylkesutvalg. Prinsippene der gjelder tilsvarende for valg av kommuneråd og fylkesråd.

3 VALG AV ORDFØRER/FYLKESORDFØRER OG VARAORDFØRER

3.1 Aktuelle lovregler

Valg av ordfører/fylkesordfører og varaordfører reguleres av kommuneloven §§ 9 og 38. Kommunestyret/fylkestinget velger selv i sitt konstituerende møte ordfører/fylkesordfører og varaordfører, jf. § 17 nr. 2 i kommuneloven.

3.2 Valgperiode

Ordfører/fylkesordfører og varaordfører velges for *hele* valgperioden, jf. kommuneloven § 9 nr. 1. Det er bare én person som kan inneha vervet i valgperioden, det er altså ikke tillatt at to kandidater deler på vervet med en toårsperiode på hver.

3.3 Hvem er valgbare?

Valgbare til vervene som ordfører/fylkesordfører og varaordfører er de *faste* medlemmene av formannskapet/fylkesutvalget. Varamedlemmer til formannskapet/fylkesutvalget er ikke valgbare. I kommuner og fylkeskommuner med parlamentarisk styreform, er kravet at man er fast medlem av kommunestyret/fylkestinget.

3.4 Hvem kan kreve seg fritatt?

Den som har vært ordfører/fylkesordfører eller varaordfører de siste fire år kan nekte valg til begge verv. Fritaksretten er avhengig av at man har fungert i vervet i *hele* forrige valgperiode. Den som har vært ordfører eller varaordfører i en kommune kan ikke nekte å ta i mot verv som ordfører eller varaordfører i fylkeskommunen, og omvendt.

Krav om fritak må settes frem før valget foretas.

3.5 Fremgangsmåten ved valget

Valgreglene er beskrevet i kommuneloven § 38 nr. 1 og § 40 nr. 2.

Den som skal velges etter bare én avstemning, må ha fått flertall, dvs. mer enn 50% av de avgitte stemmene i første runde. Blanke stemmer skal også regnes med når en skal avgjøre om flertallskravet er oppfylt. Dersom ingen oppnår tilstrekkelig stemmetall, må det holdes en ny avstemning i samme møte (det konstituerende møtet). Samtlige kandidater, også de som måtte ha fått 0 stemmer ved første avstemning, deltar i den nye avstemningsrunden. Kommunestyret/fylkestinget kan ikke vedta at andre avstemningsrunde bare skal holdes mellom to eller flere av dem som ved første avstemning fikk flest stemmer ("bundet avstemning").

Ved annen gangs avstemning er den valgt som får *enkelt flertall*, det vil si flest stemmer. Det kreves altså ikke 50 % eller mer av de avgitte stemmene i denne omgangen. Dersom det avgis henholdsvis 12, 11 og 10 stemmer for ordførerkandidatene A, B og C, vil A være valgt. Har to eller flere kandidater fått like mange stemmer ved denne avstemningen, avgjøres valget ved loddtrekning mellom disse.

Departementet har tolket reglene om valg av ordfører/fylkesordfører og varaordfører slik at det er anledning til å avholde uforpliktende prøveavstemninger, og at det er adgang til å trekke kandidater før en går til formelt valg. Prøveomgangen kan imidlertid ikke anses som en gyldig førsteavstemning etter lovens regler.

3.6 Retting av feil ved valget

Når det gjelder spørsmål om ugyldig valg og klage, viser vi til det som er sagt foran under pkt. 1.9 om valg av formannskap/fylkesutvalg. Prinsippene der gjelder tilsvarende for valg av ordfører/fylkesordfører og varaordfører.

4 VALG AV FASTE UTVALG M.M.

4.1 Aktuelle lovregler

Reglene om opprettelse og valg av kommunale/fylkeskommunale nemnder finnes i kommuneloven §§ 10-12, 14, 27 og 35-38. Når det gjelder opprettelse av folkevalgte organer, gir lovgivningen stor frihet til den enkelte kommune/fylkeskommune til å organisere strukturen slik det finnes passende ut fra lokale forhold. Det er få nemnder som er obligatoriske etter særlovgivningen.

Departementet har vært i kontakt med Justisdepartementets lovavdeling vedrørende spørsmålet om kommuneloven kommer til anvendelse når kommunestyret/fylkestinget oppretter *statlige nemnder på kommunenivå/fylkesnivå*. I brev av 3. september 1998 konkluderer Lovavdelingen med følgende:

”Under en viss tvil antar Lovavdelingen etter dette at verken kommuneloven §§ 36-38 eller likestillingsloven § 21 gjelder direkte når kommuner velger medlemmer til statlige nemnder på kommunalt plan, med mindre reglene er gitt tilsvarende anvendelse gjennom regelverket for vedkommende organ. Derimot taler reelle hensyn for at både reglene om kjønnsfordeling og de øvrige reglene om personvalg i kommuneloven anvendes analogisk på disse organene, i den grad dette er forenlig med reglene i særlovgivningen.”

Departementet anbefaler at kommunelovens regler legges til grunn også ved valg av medlemmer til statlige nemnder.

4.2 Lovpålagte utvalg

Lovpålagte *kommunale* nemnder:

- eldreråd (eldrerådsloven)
- valg- og stemmestyre (valgloven)
- fast utvalg for plansaker (plan- og bygningsloven)

Lovpålagte *fylkeskommunale* nemnder:

- eldreråd (eldrerådsloven)
- valgstyre (valgloven)
- yrkesopplæringsnemnda (opplæringsloven § 12-3)

Lovpålagte *statlige nemnder på kommunenivå*:

- ligningsnemnd
- overligningsnemnd
- takstutvalg
- heimevernsnemnd
- tilflyttingsnemnd og innkvarteringsnemnd
- fjellstyret

Lovpålagte *statlige nemnder på fylkesnivå*:

- fylkesskattenemnd
- takstutvalg
- fylkeslandbruksstyret

4.3 Kommunale/fylkeskommunale nemnder

Med unntak av de lovpålagte statlige nemndene er det kommunestyret/fylkestinget som:

fastsetter *hvilke nemnder* det skal være i kommunen. Når det gjelder komiteer etter kommuneloven § 10 nr. 5 kan det delegeres til andre folkevalgte organer å opprette disse.

- fastsetter *hvilke oppgaver* den enkelte nemnd skal ha
- fastsetter *antall medlemmer* (det er imidlertid ofte lovfestet en nedre grense)
- foretar *valg* av medlemmer/varamedlemmer, leder og nestleder. Denne kompetansen kan i visse tilfeller delegeres.

Uttrykket "*nemnd*" i *kommuneloven* er en fellesbetegnelse som omfatter:

1. Faste utvalg
2. Styre og råd for kommunale/fylkeskommunale institusjoner
3. Inter(fylkes)kommunale samarbeidsorganer
4. Komiteer
5. Kontrollutvalg
6. Kommunedelsutvalg
7. Styre for kommunale- og fylkeskommunale foretak

4.3.1 Komiteebegrepet

Det har etter hvert blitt ganske vanlig å dele kommunestyret eller fylkestinget inn i komiteer som forbereder saker og innstiller overfor det øverste organ. Slike "rene" komiteer – uten beslutningsmyndighet og uten kompetanse til å sende en sak tilbake til

administrasjonen – er ikke en ”komité” i kommunelovens forstand. Reglene i kommunelovens saksbehandlingskapittel gjelder dermed ikke. Komiteenes virksomhet må bygge på reglementer etter § 39 nr. 1 i kommuneloven. Departementet vil likevel anbefale at reglene i kommuneloven legges til grunn så langt det er mulig.

For slike ”rene” komiteer kommer ikke reglene om kjønnsrepresentasjon i faste utvalg mv. til anvendelse. Det er imidlertid et vilkår at disse gruppene ikke tildeles myndighet til å treffe vedtak. I så fall er det ikke lenger kommunestyret, men ”komiteen” som behandler saken. Reglene om kjønnsrepresentasjon vil da komme til anvendelse.

Ofte brukes også begrepet ”komite” om et organ – som i tillegg til å innstille – også har delegert beslutningsmyndighet. *Denne* typen komité er et fast utvalg i kommunelovens forstand (jf. § 10 nr. 2).

Endelig opererer også kommuneloven selv med et komitebegrep, jf. § 10 nr. 5. Slike komiteer er nok ment å være mer ad-hoc-preget og ofte av midlertidig karakter. Dette tydeliggjøres blant annet av at retten til å opprette slike komiteer kan delegeres fra kommunestyret/fylkestinget. Reglene i kommunelovens §§ 36-38 vil alltid gjelde, jf. § 29 nr. 2 siste setning.

4.3.2 Nærmere om valg av kontrollutvalg

Etter kommuneloven § 60 nr. 2 velger kommunestyret/fylkestinget selv et kontrollutvalg som på vegne av kommunestyret/fylkestinget forestår det *løpende tilsyn* med forvaltningen i kommunen/fylkeskommunen. Utvalget har som oppgave å påse at revisjonen fungerer på en betryggende måte, jf. forskrift om kontrollutvalg fastsatt av departementet 13. januar 1993.

Etter § 2 i forskriften skal Kontrollutvalget ha minst tre medlemmer. Det er kommunestyret/fylkestinget som velger medlemmer og varamedlemmer til utvalget. Leder og nestleder velges blant medlemmene.

Hvem som er utelukket fra valg fremgår av kommuneloven § 60 nr. 2 og § 2 tredje ledd i forskriften, jf. pkt. 4.7.

4.4 Valgtidspunkt

Kommuneloven § 17 nr. 2 fastslår at valg av nemnder *bør* holdes i kommunestyrets/fylkestingets konstituerende møte. Det er altså ikke noe absolutt krav om at nemndene blir valgt samtidig med kommunestyret/fylkestinget, men det er en fordel at flest mulig folkevalgte organer trer i virksomhet noenlunde samtidig.

4.5 Valgperiode

Valgperioden for nemndene følger valgperioden for kommunestyret/fylkestinget, med unntak av komitéer som kan opprettes for et kortere tidsrom. Dersom nyvalg ikke avholdes i det konstituerende møtet, forlenges de sittende nemndmedlemmers funksjonstid automatisk frem til nyvalg er holdt.

Reglene om valgperiode er ikke til hinder for at det foretas nedleggelse eller omorganisering av nemndene i perioden, (med mindre disse er lovpålagte).

4.6 Hvem er valgbare?

Valgbare, og pliktige til å ta imot valg, er enhver som oppfyller følgende vilkår:

- har stemmerett ved valg til kommunestyre/fylkesting
- står innført i folkeregisteret som bosatt i vedkommende kommune/en av kommunene i fylket på det tidspunkt valget finner sted
- ikke er utelukket eller fritatt

Som det går frem av annet kulepunkt er det folkeregisterføringen på tidspunktet for valget av nemnda som er avgjørende for valgbarheten. Dette innebærer at en person som har flyttet fra en kommune til en annen etter valgdagen 15. september i år, kan velges som medlem av en nemnd i innflyttingskommunen, dersom vedkommende er blitt registrert som innflyttet før kommunestyret foretar valget.

Også personer som ikke har nådd stemmerettsalder, kan velges, såfremt de fyller de øvrige vilkår for valgbarhet. Det gjelder ingen nedre aldersgrense her. Den som ikke har nådd stemmerettsalderen, er imidlertid ikke pliktig til å ta imot valg. De trenger ikke påberope seg annen fritaksgrunn enn sin unge alder. Ut fra sammenhengen må denne bestemmelsen forstås slik at den ikke omfatter dem som fyller 18 år i løpet av valgåret. De er stemmeberettiget ved valget og dermed også pliktig til å motta valg til nemndene.

Det er kun ved valg til faste utvalg, kommunedelsutvalg, kontrollutvalg, kommune- og fylkesråd og kommunale eller fylkeskommunale nemnder opprettet i medhold av andre lover, at man er pliktig til å motta vervet. Ved valg til komitéer, styrer for (fylkes)kommunale bedrifter, styrer for kommunale- og fylkeskommunale foretak eller styrer for inter(fylkes)kommunale sammenslutninger, foreligger således ingen plikt til å la seg velge/oppnevne.

4.7 Hvem er utelukket?

a) Faste utvalg/kommunedelsutvalg/kontrollutvalg/kommune- og fylkesråd/kommunale eller fylkeskommunale nemnder opprettet i medhold av andre lover.

Etter kommuneloven § 14 er følgende utelukket fra valg til disse organene:

- Fylkesmannen og assisterende fylkesmann
- Administrasjonssjefen i kommunen/fylkeskommunen og dennes stedfortreder
- Sekretæren for kommunestyret/fylkestinget
- Leder av forvaltningsgren i kommunen/fylkeskommunen
- Den som er ansvarlig for regnskapsfunksjonen i kommunen/fylkeskommunen
- Den som foretar revisjon for kommunen/fylkeskommunen

Etter § 60 nr. 2 er dessuten følgende personer i tillegg utelukket fra valg til *kontrollutvalget*:

- Ordfører/fylkesordfører og varaordfører
- Medlem og varamedlem av formannskapet/fylkesutvalget
- Medlem og varamedlem av kommunal/ fylkeskommunal nemnd med beslutningsmyndighet
- Medlem av kommuneråd/fylkesråd
- Ansatte i kommunen/fylkeskommunen

I kommuner og fylkeskommuner med parlamentarisk styreform er ansatte i sekretariat til rådet som har fått myndighet delegert fra rådet, heller ikke valgbare.

Det kan oppstå tvil om hvordan uttrykket **leder av forvaltningsgren** skal tolkes. I utgangspunktet må kommunen/fylkeskommunen selv ta stilling til dette ut fra hvordan administrasjonen er organisert i den aktuelle kommunen/fylkeskommunen. Et viktig utgangspunkt i vurderingen er at færrest mulig skal utelukkes fra valg til kommunale/fylkeskommunale organer. En bør derfor - i tilfelle av begrunnet tvil - legge til grunn at en stillingsinnehaver er valgbar.

Med uttrykket "forvaltningsgren" siktes det til et større, avgrenset og utadrettet funksjonsområde i den kommunale/fylkeskommunale forvaltning. For å kunne bli ansett som "leder av forvaltningsgren" må det dreie seg om en kvalifisert lederfunksjon, der vedkommende tjenestemann/kvinne har et selvstendig ansvar. Stillinger som har lederfunksjoner innen en sentral del av kommunens/fylkeskommunens administrasjon, må etter departementets oppfatning omfattes av uttrykket. Andre momenter kan være om etaten har eget kontorbudsjett, vedkommendes tittel og avlønning.

Omorganiseringer i kommunesektoren, med blant annet utbredt bruk av resultatenheter som innebærer at man mange steder ikke lenger har tradisjonelle etater, medførte at flere personer enn tidligere ble ansett som leder av forvaltningsgren, og derfor ikke var valgbar. Stortinget ønsket ikke en slik utvikling. Stortinget vedtok derfor en regel i den nye valgloven og kommuneloven om at leder av forvaltningsgren fortsatt ikke skal være valgbar, men at dette ikke gjelder leder av enkeltstående virksomheter.

Etter de seneste endringene i kommuneloven og valgloven er færre personer utelukket fra valg enn tidligere.

I en kommune med en tradisjonell organisering av administrasjonen i etater vil etatsjefene (skolesjef, teknisk sjef osv.) være utelukket fra valg. Ansatte som befinner seg på ett lavere nivå i organisasjonen, som leder av de enkelte virksomhetene innen etatene, er som før valgbar.

I en kommune som er organisert etter to-nivåmodellen, vil imidlertid lederne av de enkeltstående virksomhetene være valgbar i og med at det er presisert i loven at ledere av enkeltstående virksomheter er valgbar. Dette medfører at rektorer, barnehagestyrer og liknende er valgbar uansett hvordan administrasjonen i kommunen er organisert. Uttrykket "leder av enkeltstående virksomheter" må etter departementets mening innebære at det også omfatter personer som er leder ikke bare av én, men også to av flere virksomheter av en bestemt type i kommunen/fylkeskommunen.

Dersom kommunen er organisert slik at én person leder for eksempel samtlige skoler, er det mest nærliggende å anse vedkommende som leder av forvaltningsgren, og dermed ikke valgbar.

Det er viktig å presisere at grensen for når man går fra å være "leder av enkeltstående virksomhet" til "leder av forvaltningsgren", vil måtte avgjøres konkret ut fra en skjønnsmessig helhetsvurdering i hvert enkelt tilfelle.

Det er ansettelsesforholdet når organet *trer i funksjon*, det vil si den dagen det har sitt første møte, som er avgjørende for valgbarheten. En person som på grunn av sin stilling ikke er valgbar, kan velges som medlem av organet dersom vedkommende *fratrer* stillingen sin *før* organet *trer i funksjon*. Det er ikke tilstrekkelig med permisjon. Dersom vedkommende ikke har tiltrådt stillingen, og har fått innvilget permisjon for hele valgperioden, mener departementet at han/hun likevel er valgbar.

b) Komiteer, styrer for (fylkes)kommunale bedrifter, (fylkes)kommunale foretak og styrer for inter(fylkes)kommunale sammenslutninger

Ved valg av medlemmer til komiteer (etter kommuneloven § 10 nr. 5), styrer for

(fylkes)kommunale bedrifter og inter(fylkes)kommunale sammenslutninger, er følgende personer etter kommuneloven § 14 nr. 2 og nr. 3 utelukket fra å bli valgt:

- Den som foretar revisjon for vedkommende kommune/fylkeskommune.
- Den som er regnskapsansvarlig for en(fylkes)kommunal bedrift eller for en inter(fylkes)kommunal sammenslutning er utelukket fra valg til styret for denne bedriften eller sammenslutningen.
- Den som foretar revisjon for interkommunal eller interfylkeskommunal sammenslutning, kan ikke velges til styret for sammenslutningen, jf. § 14 nr. 3.

Personer som på grunn av sin stilling i kommunen er utelukket fra valg til kommunale nemnder, er allikevel valgbare til fylkeskommunale nemnder. Tilsvarende gjelder for personer som på grunn av sin stilling i fylkeskommunen er utelukket fra valg til fylkeskommunale nemnder. Disse er altså valgbare til kommunale nemnder.

4.8 Hvem kan kreve seg fritatt?

a) Faste utvalg/kommunedelsutvalg/kontrollutvalg/kommune- og fylkesråd/kommunale eller fylkeskommunale nemnder opprettet i medhold av andre lover

Her gjelder de samme fritaksgrunner som for valg til formannskap/fylkesutvalg, se pkt. 1.4.

b) Komiteer, styrer for (fylkes)kommunale bedrifter, (fylkes)kommunale foretak og styrer for inter(fylkes)kommunale sammenslutninger

Det foreligger ingen plikt til å la seg velge som medlem av denne type organer. Man trenger derfor ingen spesiell fritaksgrunn for å slippe å bli valgt inn i et slikt organ. Det er nok at man ikke vil.

4.9 Fremgangsmåten ved valget

Kommunestyret/fylkestinget fastsetter nemndenes medlemstall og foretar valg av medlemmer, varamedlemmer, leder og nestleder.

Kommuneloven § 35 nr. 4 bestemmer at valg av medlemmer til folkevalgte organer foregår som *forholdsvalg* dersom minst ett medlem av den velgende forsamling krever det. Hvis ikke holdes valget som *flertallsvalg* - enten som "rent" flertallsvalg eller etter prinsipper om forholdsmessig fordeling. Vi viser til det som er sagt om forholdsvalg og flertallsvalg, samt kjønnsrepresentasjon og kjønnskvalifisering under pkt. 1.5 –1.9.

4.10 Suppleringsvalg

Etter kommuneloven § 16 nr. 3 skal det, dersom et medlem trer endelig ut eller får varig forfall, foretas valg av et *nytt* medlem. Er organet valgt ved forholdsvalg, skal nytt medlem komme fra den *samme* gruppe som det uttredende medlemmet. Fører suppleringsvalget til at et kjønn blir representert med mindre enn 40% av medlemmene i *organet*, skal det velges et nytt medlem fra det underrepresenterte kjønn.

Det følger av kommuneloven § 16 nr. 5 at disse reglene også gjelder for nyvalg av varamedlemmer.

4.11 Retting av feil ved valget

Når det gjelder spørsmål om ugyldig valg og klage, viser vi til det som er sagt foran under pkt. 1.9 om valg av formannskap/fylkesutvalg. Prinsippene der gjelder tilsvarende for valg av faste utvalg m.m.

5 VIRKNINGER AV AT ET ORGAN SOM IKKE ER SAMMENSATT I SAMSVAR MED KOMMUNELOVENS REGLER OM KJØNNSSKVOTERING TREFFER VEDTAK

Departementet mener at feil m.h.t. kjønnsmessig sammensetning ikke automatisk fører til at de vedtak organet har truffet blir ugyldige. Det må stilles krav om *sammenheng* mellom resultatet av avgjørelsen og det forhold at et medlem som har deltatt i organet er valgt i strid med kommunelovens regler.

Dette fører til ugyldighet:

- 1) dersom vedkommendes stemmegivning kan tenkes å ha påvirket resultatet
- 2) dersom vedkommendes stemmegivning ikke er direkte utslagsgivende for resultatet, men det kan dokumenteres at vedkommende har øvet innflytelse på utfallet av saken (for eksempel dersom vedkommende er forslagsstiller, eller har talt sterkt for vedtaket).

Eksempel:

- 1) Organet treffer vedtak med 5 mot 4 stemmer. Blant flertallet er et medlem som er valgt i strid med kvoteringsreglene. Vedtaket er ugyldig.
- 2) Organet treffer et vedtak med 5 mot 4 stemmer. Blant mindretallet er et medlem som er valgt i strid med kvoteringsreglene. Vedtaket er gyldig.

VEDLEGG

Eksempler på valgoppgjør ved forholdsvalg til formannskap/fylkesutvalg og nemnder

Eksempel 1

Kommunestyret har 85 representanter. Det skal velges ei nemnd med 21 medlemmer. 7 Lister (A, B, C, D, E, F og G) stiller ved valget. De får henholdsvis 29, 27, 16, 6, 3, 2 og 2 stemmer.

Valgoppgjøret vil da bli som følger:

Divisjon med:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	29	14,5	9,66	7,25	5,8	4,83	4,14	3,62	3,22
B	27	13,5	9,00	6,75	5,4	4,50	3,85	3,37	3,00
C	16	8,0	5,33	4,00	3,2	2,66	2,28	2,00	
D	6	3,0	2,00	1,50	1,2	1,00			
E	3	1,5	1,00						
F	2	1,0	0,66						
G	2	1,0	0,66						

Fordelingen i nemnda blir slik:

A: 8 representanter

B: 8 representanter

C: 4 representanter

D: 1 representant

B har sistemandatet. A er nærmest til mandatgevinst.

Eksempel 2

Kommunestyret har 45 representanter. Det skal velges ei nemnd med 13 medlemmer. 6 lister (A, B, C, D, E og F) stiller ved valget. De får henholdsvis 18, 14, 7, 3, 2 og 1 stemme(r).

Valgoppgjøret vil da bli som følger:

Divisjon med:	1	2	3	4	5	6	7
A	18	9,0	6,00	4,50	3,6	3,00	2,57
B	14	7,0	4,66	3,50	2,8	2,33	2,00
C	7	3,5	2,33	1,75	1,4	1,16	1,00
D	3	1,5	1,00	0,75	0,6	0,50	
E	2	1,0	0,66				
F	1	0,5	0,33				

Fordelingen i nemnda blir slik:

A: 6 representanter

B: 4 representanter

C: 2 representanter

D: 1 representant

B er nærmest til å ta et mandat. D har sistemandatet på grunn av lavere stemmetall enn A.

Eksempel 3

Kommunestyret har 25 representanter. Det skal velges ei nemnd med 7 medlemmer. 4 lister (A, B, C og D) stiller ved valget. De får henholdsvis 13, 5, 4 og 3 stemmer.

Valgoppgjøret vil da bli som følger:

Divisjon med:	1	2	3	4	5	6
A	13	6,5	4,33	3,25	2,6	2,16
B	5	2,5	1,66	1,25	1,0	0,83
C	4	2,0	1,33	1,00	0,8	0,66
D	3	1,5	1,00	0,75	0,6	0,50

Fordelingen i nemnda bli slik:

A: 4 representanter

B: 1 representant

C: 1 representant

D: 1 representant

D har sistemandatet. A er nærmest til å ta mandat.